

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Kaiti Maasikmäe

KOHILA MÕISA TALL-TÕLLAKUURI ERITINGIMUSED

Objekti aadress (Posti 5, Kohila alev, Raplamaa)

2009/2010. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Koostamise koht Tallinn

2010

Sisukord

1.	Sissejuhatus	3
1.1	Tehnilised andmed	3
1.2	Asukoht, Asendiplaaniline lahendus	3
2.	Ajalugu	4
2.1	Ajalooline mõisaansambel.....	6
2.2	Park.....	6
2.3	Tall-Tõllakuur	6
2.4	Välisilme.....	7
2.5	Ehitusetapid	7
3.	Olemasolev olukord.....	9
3.1	Ruumilahendus.....	9
3.2	Vundament.....	10
3.3	Siseviimistlus	10
3.4	Vahelaed	11
3.5	Keldrid	11
3.6	Pööning.....	11
3.7	Katus.....	11
3.8	Korstnad.....	11
3.9	Vihmaveesüsteem.....	12
3.10	Aknad	12
3.11	Uksed.....	12
3.12	Küttekolded.....	13
3.13	Mikrobioloogilised kahjustused	13
3.14	Tehniline seisukord	13
3.15	Arhitektuuriajalooliselt väärtuslikud detailid	14
4.	Ettepanekud	15
4.1	Sobilik funktsioon	15
4.2	esmased toimingud	15
4.3	Eritingimused	16
5.	Kokkuvõte	18
6.	Kasutatud materjal	19
7.	Lisamaterjal	20

1. SISSEJUHATUS

Kursuse lõputöö on kirjutatud, et selgitada Kohila mõisakompleksi kuuluva tall-tõllakuuri arhitektuuriajaloolist väärtushinnangut edasiseks kasutuseks ja tingimusi hoone renoveerimiseks. Lõputöö eesmärk on selgitada hoone hetke olukorda ja kahjustuste ulatust. Leida kahjustuste tekimisel põhjused ja teha ettepanekuid põhjuste likvideerimiseks, et vältida pöördumatuid tagajärgi ja kultuuriväärtuste hävimist. Töö sisaldab ka ettepanekuid edasiseks kasutamiseks. Objekti valikuil olen lähtunud isiklikust seosest piirkonnaga ja laiemalt oma juurtega.

Kohapeal käimise aeg 23 aprill, 10 mai 2010a.

Kohila mõisakompleks kuulub riikliku kaitse alla reg. nr. 15233-15229.

Tall- tõllakuur reg. nr. 15228.

1.1 TEHNILISED ANDMED

Posti tn 5, Kohila alev, Kohila vald, Rapla maakond.

Kuulub Kohila vallale, kaks korterit kasutuses sotsiaalkorteritena, ülejäänud tühjad.

Maakatastri tunnus 31801:010:0006

Sihtotstarbeld elamumaa 100%

Krundi pindala 3929 s.h. 632 m² ehituse alune maa.

Ehitatud 19 saj. teisel poolel hoone tall – tõllakuurina, 20 saj. esimesel veerandil hoone ümber ehitatud tööliste elamuks.

TP2 tulepüsivusklass.

1.2 ASUKOHT, ASENDIPLAANILINE LAHENDUS

Kohila mõis asub Kohila alevi põhjapiiril, kuhu viib alevi südamest allee. Kompleksi peahoone ja temaga seotud majandushooned moodustavad neljast küljest piiratud väljaku, mille keskel on nn. auring ehk tee ümber ringikujulise muruplatsi. Põhjaküljel on peahoone (Lisamaterjal a) Asendifoto 5), mille taga on väike iluaed ja Keila jõgi. Üle jõe asusid mõisa juurde kuuluvad tootmis-
hooned. Väljaku idaküljel on kelder/valitsejamaja (Lisamaterjal a) Asendifoto 7). Kagunurgas on

ait/kuivati (Lisamaterjal a) Asendifoto 8). Lääneküljel on teenijate maja eelkõige kärneri maja (Lisamaterjal a) Asendifoto 6) ning edelanurgal käesolevas projektis käsitletav tall/tõllakuur (Lisamaterjal: a) Asendifoto 1, b) Asendiskeem. 1953a plaan 1). Mõisa aedniku maja taha jäid kasvuhooned, sepikoda ja lääne-edela suunda mõisa põllumaad. Ülejäänud mõisaansamblist kuuluvad hooned paiknevad ansamblist eemal gruppides või üksikult ja on kas hävinenud või kapitaliselt ümber ehitatud.

Tall-tõllakuuri tagant viis tee Kiisa ja Tallinna peale. Praegu kasutatakse mõisa tagant üle sildade teid ainult übersõitudeks ja liikluseks peamine tee suuremate asustusüksuste, Tallinna ja Rapla vahel on allee poolt läbi alevi südame.

2. AJALUGU

Kohila algne nimi Koil on tulnud taani keelest ja seda seostatakse koolmekohaga. Koili nimeline küla on märgitud 1241. aasta Taani hindamisraamatus, kus piirkond kuulus ülikule Haelf. Kohila (Koil) mõisast on teateid aastast 1438. Kohila mõis oli algselt rüütlimõis.

18. sajandi lõpus, 19. sajandi alguses hakati mõisahoonete juurde püstitama järjest enam ka kivist kõrvalhooneid. Varem olid need reeglina puidust. Mitmes mõisas ehitati peahoone esise auringi ehk esiväljaku ette kivist tall-tõllakuur ja kivist ait. Ka peahoone kaugemasse lähikonda ehitati üha enam kiviehitisi: valitsejamaja, tallid, laudad jms. Veelgi kaugemale aga tuleohtlikumad rehed, viljakuivatid ja sepikojad. Mõisahoone lähedusse rajati park. 18. sajandil rajatud park oli tavaliselt regulaarpark ehk sümmeetriline prantsuse park. 19. sajandil ehitati parki laiemaks ning muudeti vabakujuliseks ehk inglise stiilis pargiks. Mõistesse ilmusid ka stiilsed kiviaiad, lehtlad, sillad ja muud väikeehitised.

Kõrvalhoonete ehitus jätkus 19. Sajandi teisel poolel. Enamus tänapäeval säilinud mõisakomplekside uhketest kõrvalhoonetest ongi ehitatud 19. sajandi lõpus.

16. ja 17 sajandil kuulus Kohila mõis von Wrangellite suguvõsale. Seejärel omandas mõisa Berend Johann Krusell. 1771. aastal läks mõis tema väimehele, Peter von Brevern'ile, kes ehitas mõisasüdame esinduslikumalt välja. Brevern alustas uue peahoone ehitamisega 1810. aastal ja rajas väikese villavabriku, mis sai villa meriinolammaste kasvatusel. Arvatavasti kujundas mõisa

plaani C. L. Engeli, kes oli tegev 18. sajandi lõpul. Seda võib arvata sellest, et mõisa ehituslik käekiri ning dekoor on sarnased teiste tema kujundatud hoonetega Tallinnas.

19. sajandi teisel poolel tööstuse tähtsus suurenes ja hooned ehitati ümber vastavalt uuenenud vajadusele. 1893. aastal asutas Luder koos naabermõisnikega puupapivabriku, mis ehitati ümber villavabrikust. 1897. aastal ehitati Kohilat läbiv raudtee. 1899. aastal asutati Kohila Paberivabrik AS.

Klassitsistlikus stiilis härrastemaja kehand on pärit 1810.-1820.aastatest.

1905. aastal puhkenud tööliste streigid Tsaari-Venemaal paisusid rahvarahutusteks ja detsembri keskpaigas sattusid paljud mõisad rüüstamiste objektideks. Enamjaolt tulid õhutama tööliste ja madruste salgad Tallinnast, kes ärgitasid üles ka kohaliku rahva. 1905. aasta mässu ajal põles Kohila mõisahoone. Sama juhtus ka lähikonna mõisatega nagu Pahkla, Salutaguse, Tohisoo, Angerja jne. Sellele järgnes ehitus-taastamisbuum.

Peale mõisahoone põlemist müüsid Luderid mõisa Puumassi ja Kartoni Tehas AS-ile.

Mõisa peahoone taastati, kuid siis oli muutunud olulisemaks tööstus, mis asus teisel pool Keila jõge ja kaunistusi (sambad) ei peetud enam nii olulisteks, et neid tagasi ehitada. Klassitsistlik portikus asendati lihtsama klaasverandaga. Hoone võeti kasutusele paberivabriku kontorina. Maa-seadusega võõrandatud ja riigile üle võetud mõisamaa oli kinnistatud A/S Puumassi ja Kartoni tehas Koil nimele. Mõisa juurde kuulus 1925 aastal (25 oktoober) 1765,65 ha maad.

Nõukogude ajal asus mõisa peahoones mingil perioodil ka kool.

Eesti Vabariigi algusega sattus paberivabrik pankrotti ja mõisa hooned müüdi. Mõisasüda on jagatud eraldi kruntideks ja kõik mõisaansambli hooned kuuluvad tänapäeval erinevatele omanikele.

2.1 AJALOOLINE MÕISAANSAMBEL

Kõrvalhooned paiknevad peahoonega ühtses reeglipärases ansamblis või suurtes funktsionaalsetes rühmades Keila jõe kaldal ja pargi taga.

Peahoone kõrval on märgitud mõisakompleksi ehituste juurde kuuluvat: aidad, kärneri ja mõisa-teenijate elumaja, valitsejamaja, sõiduhobuste tallid, tõllakuur, tööhobuste tallid. Eraldi on veel mõisakõrts, kuivati, rehi, sepikoda, tuulik, vesiveski, piimakööök, viinavabrik, karjalaudad, kasvuhoone, kelder.

Mõisasüdamele on iseloomulikud kaks vinklikujulist hoonet ait ja tall-tõllakuur, mis piiravad ja moodustavad hoonetega piiratud ala. Keskel ringi kujuline muruplats ja vastas mõisa peahoone. Kogu ansambel on oma lihtsa korrapära ja proportsioonidega ruudukujuline ning ülistab veel tänapäevalgi XVIII sajandi Balti kubermangudes hinnatud antiik- kultuuri.

Alates paberivabriku asutamisest on mõisahooneid korduvalt ümber ehitatud, mõisa territooriumile on ehitatud hooneid tööstuse tarvis.

2.2 PARK

Klassikalisel kujul mõisa juures täna puudub park. Mõisasüdamesse viib lõuna poolt poole kilomeetrine alleena kujundatud sihttee. Tallidest ja aidast lõuna poole on ajalooliselt olnud sümmeetriline lehtpuudega piiratud muruala kahel pool alleed. Läheduses männimets-park. Peahoone taga on väike vabakujuline parkaed.

2.3 TALL-TÕLLAKUUR

19. sajandi teisel poolel mil, ehitati välja kompleksne mõisasüda, ehitati ka tall-tõllakuur. Mõisa suured tööhobuste tallid asusid eemal ja siin oli tõllad ning paremad hobused. Hoone funktsioon oli seotud tõldade hoolduse, hobuse rautamise ja ratsahobuste hooldusega.

Majas elas kutsar ning mingil perioodil oli siin ka koolituba.

20. sajandi esimesel veerandil ehitati tall-tõllakuur ümber töölisteelamuks. Maja sai endale kaks puidust trepikoda kummalegi poole maja otsadesse. Selliselt on ehitatud teisigi maju Kohilas, näiteks on Jõe 1 analoogne trepisüsteem.

2.4 VÄLISILME

Algselt lihtne viilkatusega kivihoonel on paekiviseinad, mis on lubikrohvitud ja lubivärviga viimistletud. Teise korruse otsaseinad on olnud ehitatud lai-laudisega, mis hiljem osaliselt taastatud kitsa laudisega. Hoone on L-kujulise põhiplaaniga, kõrge eterniidist viilkatusega. Maja viilu alused otsaseinad on laia kolme sammulise vahekarniisiga mida katab kaks laia veelauda ja räästakarniisi mis jätkub maja külgedel. Karniisi katvad veelauda on säilinud väga hästi trepikodades. Väljaspool trepikoda olevad veelauad on ilmastiku mõjul pehkinud. Hoone mahule lisanduvad põhja ja lääne otstes trepikojad, mis on madalama ja laugema katusekaldega kui põhiehitus. Põhjas asuv trepikoda on puidust- ja läänes asuv kärgtelliskivist konstruktsioonidega juurdeehitused.

Katuse lõuna ja lääne küljele asuvad 7 vintskapina välja ehitatud ärkliakent. Majal on 5 korterit. Avade sillused on enamjaolt väikeste sillusekaartega ja välisuste kohal valgumikaken.

2.5 EHITUSETAPID

Hoonel on loetavad ning selgelt eristatavad ehitusetapid.

19. sajandi teisel poolel hoone ehitatud tall – tõllakuurina. Esimese korruse paekivist seinad on umbes 70-90 sentimeetri paksused kus näha kohati üksikuid graniitkive. Katuseserva all on lai karniis. Seinad on lubikrohvitud ja värvitud. Lõunatiiva põhja fassaadil on praeguseks paljandunud algse tõllakuuri ukse paekivist kaarjas silluseõlv, mis on madalam kui kasutusel olevad akna ja ukseavad. Uksesilluse all on kahel pool ukse kandurid ja torud, mis on läbi seina välja suunatud. Viilkatusega hoone otsaseinad on viilu all kaetud laia laudisega ja räästakarniisi mis moodustab siin vahekarniisi on kaetud kahe laia lauaga. Karniisi veelauad on paigutatud ülekattega üksteise peale ning laua alumine pool on õhem.

Siseviimistluse stiililt on eristatav hoone põhjatiib, kus on arvatavasti olnud väiksemad ruumid kasutusel töö või eluruumidena juba ehituse ajast või pisut hilisemast perioodist, kuid varem kui järgmine selgelt eristuv korteriteks ehituse etapp.

Ehitusstiililt erineb esimese korruse põhjatiiva ruumides (Lisamaterjal: I korruse plaan ruumid nr 7, 8) kasutatud laelaudise, seinapaneelide ja uksepiitade, hingedega teistest korteritest. Uksepiitad on ümmargused, uksehinged on uksetahvli peal ning erineva konstruktsiooniga, lagi on profileerimata laudisest ülekattega vaheldumisi paigaldusega. Seinü katab kuni meetri ulatuses lai laudis. Samas ühendavad seda korruse tiiba teiste korteritega ühesugused küttekolded ja pliidikubud.

20. sajandi esimesel veerandil ehitati hoone ümber tööliste elamuks. See ehitusetapp on toonud hoonesse funktsioonimuutuse ja seega on hoone ümber ehitatud täiesti kapitaalselt. Kuna korterelamuna on hoone ka praegu kasutusel, siis selle etapi ümberehitused on väga hästi nähtavad ja kasutusel ka tänasel päeval. Välja ehitati pööningukorrusele 8 korterit. Arvatavasti ehitati katus kõrgemaks ja juurde tehti 7 vintskappi maja lõuna ja lääne küljele. Katuse ida ja põhja poolel on ehitatud 8 ruudu kujulist, prossiga pooleks jagatud katuseakent (Lisamaterjal: g) Lõige B). Selline katuseakende kasutamine on olnud väga omapärane ja andnud valguse pikka korrust läbivasse koridori ning iga korteri juurde kuulunud sahvrisse. Kahele poole maja otstesse ehitati puittrepi-kojad. Katuse materjalina on märgitud tõrvatud pappi. Uksed ja aknad on ehitatud kaarjate avadega arvestades elamule vajalike valgustingimustega.

Aastatel 1925-1953 ehitati maja lääneküljele veranda. Selleks ajaks olid maja alla kaevatud 4 keldriruumi sissepääsuga esikutest üks verandalt (Lisamaterjal: e) I korruse plaan, h) vaade Posti tänavalt). Ehitatud oli 5 ümmargust ahju tubadesse (Lisamaterjal: e) I korruse plaan, f) II korruse plaan ruumid 3, 8, 18, 22, 30). Lõunapoolne lahtine veranda, mis oli jäänud ette tee laiendamisele, lammutati.

Aastatel 1950-1976 suurema põlengu järgselt vahetati sarikad uute vastu ning katus kaeti eterniidiga. (Lisamaterjal: j) Foto Kohila mõisa abihoone tall/tõllakuur vaade idast 1976. IX, k) Foto Kohila mõisa abihoone vaade idast 1979a) Sahvrite ja koridoride katuseaknad jäeti eterniidi alla.

1980. aasta paiku ehitatud kärgtellistest lõunatiiva trepikoda. Trepikoda on ehitud algselt puidust tõrvatud pappkatusega trepikoja asemele. Ruumis olev trepp ise on säilinud algsena 20 saj. esimese veerandi ehitusest. Ehitatud juurde ja suletud on mõned ruumide uksed.

2006. aastal ehitati ja uuendati kõik korstnad ilma korstnapitsideta. Tehtud katuse parandustöid.

3. OLEMASOLEV OLUKORD

Majal puudub vihmaveesüsteem. Seinad on niiskunud kasutamata ruumides vuhavad hallitus ja puiduseened (sh. harilik majavamm (*Serpula lacrymans*) jm hallitusseened) ja puitu on kahjustanud puidumädanik (pruunmädanik) (Lisamaterjal: I korruse plaanil näha ruumide 22, 23, 24 põrandates ja seintes). Hoone vundament asub madalamal, kui tänavad ning sadesi tänavalt valgub vastu hoone vundamenti (eriti lõuna lääne nurgast). Vastu vundamenti on rajatud lillepeenraid. Krohv kogu vundamendil on maha tulnud, vundamenti lääne-lõunanurgal on vundament mõranenud.

Tall-tõllakuur on korduvalt kannatanud tulekahjudes, kohalike elanike sõnul on teada 18 põlengut erineva ulatusega. Suuremate tulekahjude kahjustused on enamjaolt likvideeritud (katuse sarikad on vahetatud täies ulatuses), küll aga on näha lokaalseid kahjustusi ning konstruktsiooni nõrgestusi pööningu vahelael ja esimesel korrusel lõunatiiva siseinte ja lagede osas. Nimetatud kohad vahelagedel on kohati sisse vajunud (Lisamaterjal: I korruse plaan ruumide 11, 12, 13, 42 kohal). Vaatamata tulekahjudele on näha kohati hästi säilinud siseviimistlust. Plaanstruktuur ja lahendus on säilinud peaaegu muutumatu korterite ehitamisest alates (20 saj esimesest veerandist). Ehitatud mõned lisavaheseinad enne 1953 aastat.

Elamul kanalisatsioon puudub.

3.1 RUUMILAHENDUS

L- kujulise põhiplaaniga hoones asub kokku 19 korterit (11 korterit I korrusel ja 8 ärkli korrusel). Plaanilahendus on säilinud enamjaolt 20 saj. esimesest veerandist. Esimesel korrusel on 7 erinevat sissepääsu tavaliselt esikuga kahte korterisse, üks sissepääs käib läbi veranda. Lisaks on majja kaks trepikoja pääsu, mis viivad II korrusele, maja otstes. Teisel korrusel on kummastki maja

otsast olevast trepikojast algavad pikad koridorid, ühel pool sissepääsudega korteritesse, teiselt poolt pääsud sahvritesse. Koridorid on olnud algselt ühendatud, praegu eraldab ühe korteri köök kahte koridorisuunda teineteisest. Korteriid on väikesed peamiselt kööktoad ja 1...2 toalised, hili-
semate uste sulgemistel, juurde ehitamisel on tekkinud väiksemaid plaanimuutusi.

3.2 VUNDAMENT

Paekivist, kohati graniitkividega vundament on vihmaveest tugevalt uhitud ja sideaine on osali-
selt välja pestud. Vundament maja loodenurgast on mõranenud ja vajunud. Ilmselt on põhjus sel-
lesse nurka kaevatud keldris ja selles olevas vees, mis on mõjutanud maapinda maja nurga all
vajuma. Kolmanda probleemina võib välja tuua lõuna küljes oleva tänava kõrguse kust valguvad
sadeveed maja suunas. Viimane on loonud soodsa keskkonna mikrosete ja mädanike kahjustu-
se tekkeks ja levikuks maja sees (ruumid 22, 23, 24 põrandates ja seintes).

3.3 SISEVIIMISTLUS

I korruse kiviseintel on kasutatud lubikrohvi millele on peale tõmmatud rulliga sinise värviga
muster, akende ümber näha krohvil sinist värvi. Tapeedid on krohvseintele (ruum nr. 26) kleebi-
tud kohati alles 1991a. ajalehtedega. Tapeet on enamjaolt kohalikust paberitehases.

Mittekandvad siseseinad on laiadest laudadest seinad, kus puitlippidel või puitlaast mattidel
krohv, mis hilisemas ajas on kaetud tapeediga. Tapeedid kogu majas on enamjaolt kohaliku Pabe-
rivabriku toodang (näidisekataloogid saadaval Hageri Muuseumis). Kuna paljud maja elanikud
töötasid paberivabrikus on tapeet kasutatud rohkelt ja esindatud on suur hulk kohalikku toodan-
gut.

II korruse ruumid, mis on üldkasutatavad on nii konstruktsioonilt kui viimistluselt laiadest lauda-
dest. Horisontaalne laudis on lõunatiiva koridorides väga hästi säilinud, põhjatiivas näha tulekah-
ju jälgi ja tumedaks põlenud lauad on kaetud papiga. Eluruumides näha tapeetide all krohvitud
pinda ja rulliga sinist mustrit (näiteks ruum 29).

Põrandal lai u. 20 cm laudis värvitud, kohati on laudisele paigaldatud PVC-kate, mis on kulunud.

Laed kaetud vineeri, paberi või värviga, mille alla u. 15 cm laiused profileeritud laudlaed.

3.4 VAHELAED

Konstruktiivselt kõige halvemas olukorras on maja vahelaed, mis põlengutes kannatada saanud lõunatiiva põhjapoolne sahvrite põranda (ruumid 61, 62 ja I k. 12, 42 vahel) osa ja vahelagi teisel korruse ja pööningu vahel on kohati (ruumi 33 kohal) murdunud talad ja laed on läbi vajunud.

Pööningu lagi läbi vajunud kahes kohas. Põlengu jäljed on näha ja talade läbimõõt on kahanenud kolmandiku võrra.

3.5 KELDRID

Arvatavasti on keldrid kaevatud 19 saj. esimese poole ümberehituse ajal. Tänapäevaks on keldrid täis vett ja sodi. Sisse pääseda ei õnnestunud. Maja põhja lääne nurga vundamendi halb olukord on arvatavasti seotud keldris oleva vee ja niiskuse mõjuga. Keldrite sügavus u. 1,79 m.

3.6 PÖÖNING

Pööningule pääseb maja põhja poolseima toa (ruum nr 27) kohalt redeliga, tuba on kasutusel praegu panipaigana. Pööningult läbi katuseeluruumide pääseb katusele. Pööningu põrand liiva ja saepuru segu. Lae soojustus on ebapiisav ega vasta tänapäeva nõuetele. Vt. ka vahelaed, katus.

3.7 KATUS

Vahelaekonstruktsioon on saanud tulekahju ja niiskuskahjustusi. Viimasel ajal on puudunud katuse harjalauad ning seega ka kate vihma-, lume- eest harja tipust. Lahti on jäetud katusele pääsuluuk, mis on pööningu ja vahelaekonstruktsiooniga niiskusega konstruktsiooni nõrgestanud nii palju, et vahelagi on ühe ruumi (Lisamaterjal: II korruse plaan ruum 33, foto y)) ulatuses sisse langenud. Katusesarikad on vahetatud peale suuremat tulekahju ja on enamjaolt probleemideta. Eterniitkatus on kaetud samblaga ja ega ole sobilik olemuselt ajaloolisse mõisakompleksi.

3.8 KORSTNAD

Korstnad korrastatud ja ümber ehitatud 2006 a. Kõik korstnapitsid hävinud.

3.9 VIHMAVEESÜSTEEM

Vihmaveesüsteem puudub. Katusest tilkuv vesi on pritsinud vundamendile, räästakarniisile, seinale ja rikkunud krohvikihi kivide vahel, sein on seetõttu niiske ja annab võimaluse biokahjustuste levikule ruumis.

3.10 AKNAD

Kivimüüris I korrusel osaliselt säilinud kaarjad akna sillused (vt fotod j)...o), r) hoone fassaadidega, aken), osaliselt on need sirgeks krohvitud (maja lääne küljes 2008a, kuid osaliselt olnud sirged juba 1967 aastal põhjatiiva idaküljel). Osad aknasilluse tellised tulekahju kuumuse ja vee mõjul pudenenud akna kohalt. Mõned aknaraamid puuduvad täiesti (lõunaküljel) ja aknaavad on laudade/vineeridega kinni löödud. Vanimad aknad mis säilinud on jaotuselt klassikaliselt stiil jälgivad kuueruudulised impostiga, ühe õhutuseks avatava aknaruuduga keskel vasakul (väljast vaadatuna), avanemisega väljapoole.

Hoone põhjavaatel kolme akna (vt foto, ruum nr 4, 10,11) nurgikud ja välised hinged dateeritavad 19. saj. II poolde, klaasid vahetatud ja paigaldatud liistuga. Siseaknad hilisemad.

Verandal on säilinud perioodile iseloomuliku jaotusega ja originaalklaasidega aknad (vt Lisamaterjal: foto p)), klaasikinnitus kitiga.

Teise korruse ärklite aknad on enamjaolt vahetatud uuemate vastu, mõnel aknal on vahetamisel järgitud kuureruuduline aknajaotuse põhimõtet ning kasutatud on vanemat tüüpi kinnitushaake. (vt Lisamaterjal: fassaadivaated)

Teisel korrusel eterniitkatuse all säilinud sahvritesse ja koridori avanevad katuseakende piidad ja sisselõiked laudseinas. Ühtegi akent alles pole, külla aga on neid näha 1953 a hoone inventariseerimise joonistel (kokku 8 akent).

3.11 UKSED

Kõik välisüksed on ukse kohal oleva kolmeks jaotatud valgimikaknaga.

Siseüksed on ruumides väga erinevad ja arvestades põlengutega, vahetatud erinevatel perioodidel ja kohati kasutatud vanemaid teiste hoonete uksi. Näiteks on näha ruumis (Lisamaterjal: II korru-

se plaan ruum nr 29) teisel korrusel tahveldustega oluliselt kõrgem olnud uks, selles korteris kasutamiseks on uks keeratud tagurpidi, et nõrgenenud vana luku koht ei sattuks samasse kohta uuemaga. Samas on säilinud sahvrite ukсед mainitud majatiivas - kolme ülaosa tuulutus aukudega, mis on valmistatud laiadest planklaudadest. Samasugused ukсед on säilinud II korrusel ka hoone teises tiivas, kuid siin on pealmine värvikiht mustaks tahmunud. Osaliselt säilinud tilaga uksehinged, osaliselt 20 saj esimese veerandi hinged, näha ka 1930-te ukslingid.

3.12 KÜTTEKOLDED

Ahjud kas savipottidest või ümmargused plekkahjud. Kuna tegemist on väikeste töölistorteritega siis on lahendatud ruumide kütmine soojamüüri ja pliitidega. Pliidid on lõhutatud rüüstajate poolt tühjalt seisvates korterites, kasutusel olevates korterites on küttekolded parandatud ja vahetatud plekkustega. Pliitide kohal säilinud plekk-kubud.

3.13 MIKROBIOLOOGILISED KAHJUSTUSED

Hoone esimesel korrusel on põranda alla imbunud niiskuse tagajärjel loodud soodne keskkonna mikrosete ja mädanike kahjustuse tekkeks ja levikuks maja sees (ruumid 22, 23, 24 põrandates ja seintes). Ruumis näha harilikku majavammi (*Serpula lacrymans*) ja pruunmädaniku tugevaid kahjustusi. Kiviseintel akende nurkades, seinte nurkades hallitus.

3.14 TEHNILINE SEISUKORD

Kandekonstruktsioonide seisukord rahuldav - säilinud 70 % ulatuses

Korstnad – parandatud 2006a, seisukord hea

Katus – ehitatud 1960-tel seisukord - halb

Vahelae konstruktsioonid hävinud 50 % ulatuses.

Sisemised kandeseinad – säilinud 90 %

Paekivist hoone välisseinad säilinud kergemate kahjustustega

Vundamendi kandevõime säilinud 70 % ulatuses

Avatäited akende piirdeliistud, veeplekid puuduvad

Välisvoodri säilinud 70 % ulatuses.

Räästakarniisid – säilinud 40 % ulatuses

Vahekarniisid otsaseintel - säilinud 40 % ulatuses

3.15 ARHITEKTUURIAJALOOLISELT VÄÄRTUSLIKUD DETAILID

Välisgabariidid ja maht

Väliseinte paekivist materjal ja krohvist viimistulus

Räästakarniis

Vahekarniisi lauad, laius profiil

Veranda klaas, akende jaotus, aknahinged.

Veranda välisilme, laudise profiil ja paigutus, sarikaotsa kuju.

Avade asukoht ja suurus

Akende kuueruuduline jaotus, nurgad, hinged sulgurid.

Laiialualised tuulutusavadega laiadest laudadest sahvri plankuksed.

Uste profiilid lengid, hinged, lingid.

Terviklahendus II korruse koridorides.

Põhjatiiva korterite terviklahendus- seinalaudis, laudlaed

Pliidikubud

Ümmargused ahjud

4. ETTEPANEKUD

4.1 SOBILIK FUNKTSIOON

Tall tõllakuuri funktsioon tänases situatsioonis, kus mõisakompleksi erinevad hooned on erinevate omanike käes, enam kõne alla ei tule. Kortrelamu väikeste korteritena on olnud toimiv viimase 100 aasta jooksul ja kindlasti toimiks edukalt edasi, kuid mugavuse ja tänapäevaste kommunikatsioonide, ja sansõlmede juurde ehitamise vajadus tähendab paraku muutusi ka plaanilahenduses. Sotsiaalkorteritena amortiseerunud ja kasutustelt mitteotstarbekas situatsioon tingib vajaduse kus korterid tuleb ümber ehitada. Samuti pole turgu kööktubadele, seega on vajalik ühendada ruume saavutamaks suuremat elamispinda.

Valla omandis oleva hoone restaureerimine väiksemateks ühiskondliku funktsiooniga asutuseruumideks on antud hoonele samuti võimalik. Sobilike kasutusfunktsioonidena tuleks kõne alla raamatukogu haruosakond, raamatukogu arhiiv-ladu, seltsiruumide ja huvitegevuse ruumid või kohalikku ajalugu eksponeeriv muuseum kus Kohila mõisa, Kohila Paberivabriku, Kohila Pärmitehasest või Kohila muu tööstuse ajalugu. Ühiskondliku ruumi plaanilahendus annaks paindlikumalt sahvrite kasutusele võttu, wc, koopia, serveri või mõne muu pisiruumina – siinjuures saaks säilitada ruumijaotuse, ning avada teise korruse koridoride koondumiskohta tagades sellega tuletõrjenõuetele vastavad evakuatsiooniteed. Ühiskondliku funktsiooniga saaks taastada II korruse tööiselamu plaanilahenduse, eksponeerida saaks omaaegseid sahvriuksi ja avada-taastada läbi katuse ajaloolised katuseaknad.

4.2 ESMASED TOIMINGUD

Koristus ja puhastustööd.

Hoone restaureerimisel jääda olemasolevate hoonegabariitide piiresse.

Kiiremas korras paigaldada harja lauad ja katuse luukide kaaned.

Ehitada vihmaveesüsteem.

Katuse katte uuendades kasutada kõrvalolevate mõisakompleksi hoonetega samast materjalist katet.

Rajada maja ümber dreanaž, et välistada teekalde ja maapinna tõusmisega loodud pinnasekalle maja suunas.

Likvideerida lillepeenrad vastu vundamenti ja lahendada sokliplaadi või kividega vihmaga seinale pritsimise probleem.

Tellida mõõdistusprojekt

Tellida insenertehniline uuring vahelagede konstruktsioonide hindamiseks.

Paigaldada veeplekid akendele.

Aknad taastada, vajadusel proteesida. Akende eemaldamisel restaureerimiseks tagada nende viigastuste ohutus. Akende vahetamisel jälgida ühtset stiili (kuueruuduline akendejaotus, ühe tuulutatava keskmise osaga seestpoolt paremal) ja kasutada olemasolevaid või ligilähedased analooge akende nurgikute, linkide ja hingede valikul. Asendatavad aknaraamid peavad olema valmistatud tiheda aastarõngastusega puidust, järgides ajaloolisi tehnoloogiaid ja paigaldusviise.

Tellida hoone restaureerimise projekt, milles oles arvestatud järgmist eritingimustega;

4.3 ERITINGIMUSED

Põhiplaanist ja väljakujunenud hoonemahust kinni pidada.

Katusekate soovitatavalt katusekivi, mis on sama mõisaansambliisse kuuluvate teiste hoonet katustekatetega. Näiteks mõisa peahoone (2004 a-st katusekivi mõisa peahooneel on Wiekoro keraamilised valtsiga katusekivid, naturaalne vasepunane värv (värv tumenev aastatega kuna kattub paa-tinaga). 420x233mm kaaluga 3,2. Kulu m214,8 tk.) või aida katus.

Taastada algsed korstnapitsid, korstnad krohvida järgida kõrvaoleva aida näidist.

Välisseinte viimistulus lubikrohv, valge lubivärv.

Säilitada ja taastada räästakarniisid olemasoleva ajaloolise kujuga.

Taastada puidust veranda maja küljel. Taastades jälgida täpselt olemasolevat akendejaotust ja paigaldamisviise kasutades ajaloolisi töövõtteid ning materjale (klaasid paigaldada kittimisega).

Kasutada ära kõik olemasolevad säilinud puhumise tehnoloogiaga valmistatud klaasid. Veranda sarika otsaprofiilid peavad olema samad või restaureeritud/proteesitud sama kujuga.

Katuse maht ja kuju peavad säilima koos ärkliakende ja vintskappidega.

Restaureerida katuseaknad analoogsel samadele kohtadele 1953 a jooniste kohaselt.

Avatäide maja siseküljel olevate akende eeskujul (vt. Fotel rohelised raamid r)) – säilitada olemasolevad, raamid restaureerida vajadusel proteesida. Akendel tagada olemasolevad raamijaotused. Kasutada olemasolevaid või analoogseid aknanurki, hingi, linke.

Imiteerivaid materjale kasutada pole lubatud. Plastikakende kasutamine pole lubatud.

Säilitada plaanilahendus ja ruumide jaotus.

Säilitada taastada ümmargused plekk ahjud ja võimalusel pliidikubud.

5. KOKKUVÕTE

Kohila mõisakompleksi kuuluv tall-tõllakuur omab olulist osa kogu mõisakompleksi südame kujundamisel, olles üks vinklikujuline nurgaehitis neljakandilisele plaanilahendusele.

19 saj. algul ehitatud terviklikul hoonetekompleksil on tänapäeval kõikidel hoonetel erinev omanik ja taastatud hooned on individualistlikud ja ega püüa rõhutada ühtset ansamblit. Hoolimatusest, hooldamatusest ja teadmatusest põhjustatud kahjustused on mõjutanud hoone säilimist. Hoone ümber ehitusest Kohila Paberivabriku tööliste elamuks on säilinud peaaegu terviklikult hoone plaanilahendus. Osaliselt on säilinud vanad aknad ja uksed. Uste ja akende säilinud elemendid on kasutatavad uuesti, restaureerida on võimalik osad aknad ja uksed.

Vastutusrikas ülesanne on omanikul ja järgnevatel hoonete restaureerijatel, et saavutada erinevatel ansamblisse kuuluvatel hoonetel kasutatud värvide, materjalide ja stiilide keskel neutraalset ja tervikut loovat muljet, mis arvestaks ajaloolist konteksti.

Hoonele tänapäeval sobivate funktsioonidena on mõeldav nii elamu kui väiksematele organisatsioonidele sobivad kasutus (näiteks muuseumi ruumid, mittetulundusühingute, huvitegevuste ruumid jms), mille eelduseks on peaaesjalikult säilinud plaanilahenduse, ümarahjude ja ruumijao- tuse säilimine/restaureerimine.

6. KASUTATUD MATERJAL

Eesti Muinsuskaitse Ameti Arhiiv säilik: M1728 T-76.1.16227 Inventariseerimise ankeet 17.01.1980 fotod kõrvalhoonetest Kohila mõisa tall-tõllakuurist.

Eesti Muinsuskaitse Ameti Arhiiv säilik: ERA:T-76.1.10266 A-65 ENSV Riiklik Ehituskomitee Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Rapla rajoon. Autor V. Ranniku TLN 1978.a 1976a 11.sept. kirjutanud Juhan Maiste. Lk109, 110.

Eesti Riigiarhiiv. Fond 63, Nimistu 22, säilik 56 (1925a. 25 okt.)

Eesti Riigiarhiiv. Fond 62, Nimistu 20, säilik 17575. Leht nr 1 - eksplikatsioon, Leht nr 3 Plaan 3. Harjumaal, Kohila vallas, Kohila mõisamaast. Kohila Paberivabriku (Paberivabriku Aktsia Selts „Koil“ kinnistu nr 767) külge liidetava maa plaan. Mõõdetud ja plaani valmistatud magnetilise meridiaani järel 1929 a. Maamõõtja H. Paas

Eesti Riigiarhiiv. Fond 62, Nimistu 2, säilik 640. Lk 26, 27, 30. (1924...1938a) 6. august. 1927a. Kiri Põllutöoministrile kirjutab paberivabriku AS „Koil“ volinik vann.adv abi J.Holberg Eesti Riigiarhiiv. Fond 62, Nimistu 2, säilik 9444. Kohila mõisa plaan lõuendil. Valmistatud 1912 a kaarti järgi 1924 aastal.

Lääne Viru Maa-arhiiv. Fond 532 RP, Nimistu 3, Säilik 5123.

Kohila Posti tänav 3 ja 5 detailplaneering OÜ Urban Mark (Suurtüki 2), Tallinn 2003a Planeeringu tellija OÜ Väärt Vara

Kohila mõisa ansamblisse kuuluva teenijatemaja (reg. Nr. 15226) põlengujärgse tehnilise seisukorra hinnang A-4975 Eek ja Mutso Arhitektuuribüroo Töö nr 03 R 02

Eesti ala mõisate nimestik. Teine täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn Kirjastus „Eesti Raamat“ 1984a. Lk 52.

Erastamine kui võimalus muinsuskaitseks Balti mõisate näite varal. Friedrich-Naumann-Stiftung, Ann Teno, Juhan Maiste, Herbert B. Schmidt, Walter Klitz. Tallinn 1996

Harjumaa mõisad. Tekstid ja kaardid koostanud Valdo Praust. 2005 Kirjastus Tänapäev. Lk 23 – 41, 93.

Ago Sälg Raplamaa mõisad ja mõisnikud 2007

Eesti mõisad Juhan Maiste Tallinn „Kunst „, 1996 Lk 108, 240

Baltische Herrenhaus Heinz Pirang h. Teil Die Blütezeit Um 1800. Verlag Jonck & Poliewsky, Riga 1928

<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis> 13.05.2010a

7. LISAMATERJAL

- a) Asendifoto 2009a (www.maaamet.ee)
- b) Asendiskeem. 1953a plaan 1968 a täiendatud
- c) Asendiplaan. Kopeeritud 1915 a kaardilt 1925 aastal
- d) Asendiplaan. Valmistatud 1912 a kaarti järgi 1924 aastal
- e) I korruse plaan. M1:100. 1953a plaan 1968 a täiendatud
- f) II korruse plaan. M1:100. 1953a plaan 1968 a täiendatud
- g) Lõige B
- h) Vaade Posti tänavalt
- i) Vaade Põllu tänavalt
- j) Foto Kohila mõisa abihoone tall/tõllakuur vaade idast 1976. IX
- k) Foto Kohila mõisa abihoone vaade idast 1979a
- l) Foto Tall-tõllakuuri vaade idast 2010a
- m) Foto Tall-tõllakuuri vaade lõunast 2010a
- n) Foto Tall-tõllakuuri vaade läänest 2010a
- o) Foto Tall-tõllakuuri vaade põhjast 2010a
- p) Foto veranda detailid 2010a
- q) Foto karniisi veelauad trepikoja sees 2010a
- r) Foto säilinud originaal aknad 2010a
- s) Foto katuseakende avad 2010a
- t) Foto ümmargused plekkahjud 2010a
- u) Foto pliidikubu 2010a
- v) Foto erinevad korterite ukSED 2010a
- w) Foto I korruse aknaorb seestpoolt 2010a
- x) Foto II korruse koridor ida tiivas 2010a
- y) Foto vahelae konstruktsiooni kahjustus 2010a
- z) Foto mikrobioloogilised kahjustused 2010a
- aa) Foto trepikojast 2010a
- bb) Foto tall-tõllakuuri sissepääs näha paljandunud krohvi alt 2010a

a) Asendifoto 2009a (www.maaamet.ee) tall/tõllakuur - 1, mõisa peahoone - 5, teenijate, kärneri maja – 6, kelder/valitsejamaja – 7, ait-kuivati -8

b) Asendiskeem. 1953a plaan 1968 a täiendatud (*skeem järgmisel lehel*)

c) Asendiplaan. Kooperitüd 1915 a kaardilt 1925 aastal

d) Asendiplaan. Valmistatud 1912 a kaarti järgi 1924 aastal

e) **I korruse plaan. M1:100. 1953a plaan 1968 a täiendatud** (*plaan järgmisel lehel*)

f) II korruse plaan. M1:100. 1953a plaan 1968 a täiendatud (*plaan järgmisel lehel*)

g) Lõige B (*lõige järgmisel lehel*)

h) Vaade Posti tänavalt (*vaade järgmisel lehel*)

i) Vaade Põllu tänavalt (*vaade järgmisel lehel*)

j) Foto Kohila mõisa abihoone tall/tõllakuur vaade idast 1976. IX

k) Foto Kohila mõisa abihoone vaade idast 1979a

d) Foto Tall-tõllakuuri vaade idast 2010a

m) Foto Tall-tõllakuuri vaade lõunast 2010a. 1980-te paiku ehitatud punastest kärgtellistest trepikoda, katusekalle viidu muudetud samaks põhikatuse kaldega.

n) Foto Tall-tõllakuuri vaade läänest 2010a. Veranda ehitatud 1925-53a vahel.

o) Foto Tall-tõllakuuri vaade põhjast 2010a. Ülemine aken toodud mujalt paigaldatud 1990-tel. Alumistel akendel säilinud 20saj.alguse nurgad ja hinged.

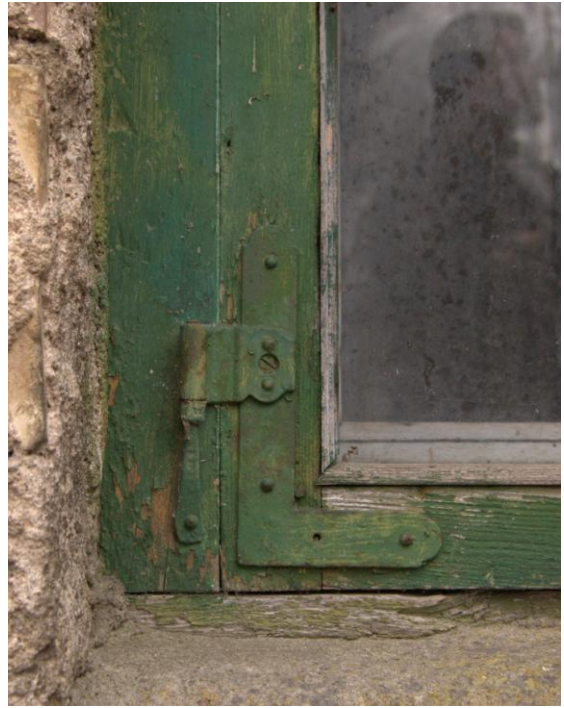
p) **Foto veranda detailid 2010a.** Säilinud aknajaotus, osaliselt originaalklaasid kitiga paigaldatuna, aknahinged, katuse sarikaotsad.

q) **Karniisi veelauad trepikoja sees 2010a.** Vahekarniisi laiad veelauad säilinud trepikojas.

- r) **Foto 2010a originaal aknad** säilinud 20 saj esimesest veerandist. Kuueruudulise jaotusega aknad restaureerida, kasutades säilinud detaile.

- s) **Foto katuseakende avad, sahvri plankuks 2010a.** Katuseakende kohad on säilinud eterniidi all. Fotol näha ka laiadest plankudest tuulutavadega plankuks.

- t) **Foto ümmargused plekkahjud 2010a.** Ahjud ehitatud u. 1930-te paiku. Parempoolel fotol näha vaheldumisi paigutatud laelaudis maja põhjatiiva korteris.

- u) **Foto pliidikubu 2010a.** Näha hilisem laeviimistlus kitsaste profileeritud laudadega.

v) Foto erinevad korterite uksed 2010a

- w) **Foto 2010a** I korruse idatiiva aknaorb seestpoolt. Ruumis näha põlengu jälgi, Paljastunud laetalad, krohvi alla sinine värv.

- x) **Foto II korruse koridor ida tiivas 2010a**

- y) **Foto vahelae konstruktsiooni kahjustus 2010a.** Lahtise katuseluugi alt põlenud vahelae konstruktsioon põõningul läbi vajunud . Kahjustus tekkinud 2009 aastal.

- z) **Foto mikrobioloogilised kahjustused 2010a.** Fotel näha harilik majavammi seene-
niidistik hilisemas seinakonstruktsioonis I korrusel (ruumid 22, 23, 24 põrandates ja
seintes).

- aa) **Foto trepikojast 2010a.** Idatiiva trepikoja seinad ehitatud 1980tel, trepi alla väl-
jastpoolt eraldi sissepääsuga jääb kaevuruum.

bb) Foto 2010a tall-tõllakuuri sissepääs näha paljandunud krohvi alt paekividega kaarjät ukse sillutist , kahle pool olemas vanad uksekandurhinged.

